Recenzja

Od języka do języków

Recenzja trzeciego tomu publikacji *Lingwistyka stosowana. Kompendium*

Jak współczesna metodyka nauczania języków wyjaśnia proces uczenia się i jakie wnioski z tych badań mogą wykorzystać nauczyciele? Trzeci tom *Lingwistyki stosowanej. Kompendium* prezentuje przekrojowe ujęcie zagadnień związanych z przyswajaniem, nauczaniem i ocenianiem języków nierodzimych, uwzględniając najnowsze ustalenia psycholingwistyki, neuronauki oraz dydaktyki wspieranej technologiami cyfrowymi.

ELŻBIETA GAJEK
Uniwersytet Warszawski

OD JĘZYKA DO JĘZYKÓW: A REVIEW OF THE THIRD VOLUME OF *LINGWISTYKA STOSOWANA. KOMPENDIUM*

How does contemporary language teaching methodology explain the process of language learning, and what conclusions from this research can teachers apply? The third volume of *Applied Linguistics. A Compendium* presents a cross sectional overview of issues related to the acquisition, teaching, and assessment of non native languages, taking into account the latest research in psycholinguistics, neuroscience, and technology enhanced language education.

Keywords: language acquisition, language education, multilingualism, language teaching and learning, technology-enhanced language learning

Trzeci tom *Lingwistyki stosowanej. Kompendium* jest częścią czterotomowej publikacji przygotowanej z okazji 50-lecia Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Książkę poświęcono zagadnieniom związanym z przyswajaniem, użyciem, dydaktyką i ewaluacją języków nierodzimych. Autorzy omawiają je z perspektywy dwujęzyczności oraz wielojęzyczności, odwołując się do ustaleń psycholingwistyki i socjolingwistyki.

Istotne miejsce w tomie zajmuje problematyka nauczania języków drugich, obcych i dziedziczonych. Czytelnicy znajdą w nim zarówno wyjaśnienie teoretycznych podstaw tego procesu, jak i prezentację różnorodnych rozwiązań dydaktycznych i metodycznych, uwzględniających wykorzystanie najnowszych osiągnięć neuronauki oraz technologii cyfrowych w kształceniu językowym. Całość dopełniają rozdziały dotyczące oceniania i certyfikacji biegłości językowej – ważnych obszarów współczesnej dydaktyki.

W publikacji omówiono m.in.:

- przyswajanie języków – pierwszego oraz kolejnych;
- wielojęzyczność ujmowaną z różnych perspektyw;
- dydaktykę języków nierodzimych;
- psycholingwistyczne i neurolingwistyczne ujęcia procesów przyswajania, uczenia się i użycia języków;
- wykorzystanie zasobów cyfrowych i strategie ich zastosowania w nauczaniu języków;
- kwestie związane z ocenianiem, testowaniem i certyfikacją biegłości językowej.

Przyswajanie pierwszego i kolejnych języków

Zagadnieniom tym poświęcone są dwa pierwsze rozdziały. Beata Łukaszewicz omawia procesy przyswajania języka pierwszego przez dzieci. Autorka przedstawia zarówno badania behawioralne dotyczące reakcji na bodźce językowe, prowadzone już od czwartego miesiąca życia, jak i badania niebehawioralne, obejmujące m.in. magnetoencefalografię, rezonans magnetyczny oraz okulografię[1]. Zwraca uwagę na wpływ środowiska społecznego – zwłaszcza nacechowanych emocjonalnie interakcji z dorosłymi – na akwizycję mowy[2], a także na możliwości algorytmicznego modelowania tego procesu. Prezentuje aktualny stan wiedzy na temat etapów rozwoju słownictwa, artykulacji, morfologii i składni, wskazując na podobieństwa obserwowane w różnych językach.

Drugi rozdział, którego autorem jest Michał B. Paradowski, dotyczy przyswajania języka drugiego przez osoby posługujące się już językiem pierwszym. Autor wyjaśnia podstawową terminologię stosowaną w tej dziedzinie oraz omawia wpływ czynników indywidualnych (m.in. wieku, uzdolnień i motywacji osoby uczącej się) i społecznych (w tym środowiska językowego i działań dydaktycznych) na efektywność nabywania języka. Różnojęzyczność ujmuje jako całościową kompetencję kształtowaną przez doświadczenia językowe i kulturowe jednostki, zwracając uwagę na związki dwujęzyczności z rozwojem inteligencji werbalnej i niewerbalnej. Przedstawia również metody badawcze wykorzystywane w tej dziedzinie, podkreślając coraz częstsze zastosowanie metod neurolingwistycznych, analiz statystycznych oraz badań jakościowych. Wskazuje, że wiedza o procesach przyswajania języka drugiego może wpływać na decyzje nauczyciela, organizację procesu dydaktycznego oraz dobór technik pracy glottodydaktycznej.

Wielojęzyczność

Zagadnienie wielojęzyczności ujmowanej z różnych perspektyw omawiają Agnieszka Otwinowska i Piotr Romanowski. Autorka trzeciego rozdziału przedstawia wielojęzyczność, w tym dwujęzyczność, z perspektywy psycholingwistycznej, precyzyjnie definiując terminologię stosowaną współcześnie w tej dziedzinie. Podkreśla, że dwujęzyczność obejmuje nie tylko posługiwanie się językami na różnych poziomach biegłości, lecz także doświadczenia kulturowe i społeczne, takie

1 Rejestrowanie ruchów gałki ocznej (przyp. red.).

2 Naturalny proces stopniowego nabywania umiejętności rozumienia i posługiwania się językiem (przyp. red.).

jak wychowywanie się w rodzinie dwujęzycznej, naukę języka w klasie czy używanie innego języka w pracy lub podczas wyjazdów. W przypadku osób wielojęzycznych istotne jest uwzględnienie wzajemnego oddziaływania języków, zależnego od indywidualnej historii ich przyswajania.

Autorka wskazuje na związki dwujęzyczności z rozwojem inteligencji werbalnej i niewerbalnej u dzieci dwujęzycznych oraz z większą świadomością funkcjonowania języka. Zagadnienie przetwarzania języków w umyśle osoby wielojęzycznej jest przedmiotem szeroko zakrojonych badań wykorzystujących metody behawioralne i neurolingwistyczne, które uwzględniają zarówno konteksty językowe, jak i społeczne. Wiedza nauczycieli na temat dwu- i wielojęzyczności może znacząco ułatwiać udzielanie uczniom adekwatnego wsparcia.

Z kolei Piotr Romanowski analizuje wielojęzyczność jako zjawisko społeczne, osadzając je w kontekście globalizacji i migracji. Omawia *translanguaging*[3] w dwóch ujęciach: po pierwsze – jako element zintegrowanego repertuaru językowego, który umożliwia skuteczną komunikację, po drugie – jako praktykę społeczną, aktywnie współtworzącą znaczenia poprzez język. Autor przywołuje również pojęcie pejzażu językowego odnoszące się do obecności języków w przestrzeni publicznej. Zwraca uwagę, że sposób ich eksponowania może odzwierciedlać status grup mniejszościowych, porządek społeczny, a także kwestie uznania, tożsamości i relacji władzy między współistniejącymi społecznościami. Język staje się tym samym swoistym lustrem społecznym ukazującym, jak różne grupy funkcjonują obok siebie oraz w jakim stopniu czują się akceptowane i bezpieczne w danej przestrzeni.

Z kolei pojęcie *języka odziedziczonego* odnosi się, według Romanowskiego, do relacji między językiem lub językami używanymi w domu a językiem dominującym w szerszym otoczeniu społecznym. Autor zwraca uwagę na proces zanikania języka odziedziczonego oraz trudności w komunikacji międzypokoleniowej. Podkreśla również, że badania nad rodzinną polityką językową obejmują zarówno praktyki komunikacyjne samych rodzin, jak i działania systemowe, które wpływają na zachowania językowe oraz kształtowanie tożsamości dzieci w społecznościach mniejszościowych i migracyjnych.

Dydaktyka języków nierodzimych

Problematykę glottodydaktyki przedstawiają w piątym rozdziale Małgorzata Szupica-Pyrzanowska, Agnieszka Leńko-Szymańska, Zbigniew Możejko oraz Przemysław E. Gębal. Przybliżają oni teoretyczne podstawy nauczania języków obcych, uwzględniając m.in.: strukturalizm zakorzeniony w behawioryzmie[4], gramatykę transformacyjno-generatywną[5], natywizm[6], interakcjonizm[7] oraz konstruktywizm[8]. Badacze dokonują przeglądu metod nauczania języków obcych, które stanowią podstawę kształcenia nauczycieli języków, a także omawiają współczesne podejścia wywodzące się z nurtu komunikacyjnego: podejście zadaniowe, działaniowe oraz nauczanie zintegrowane z treścią. Jednak pomijają nauczanie oparte na współpracy, które odgrywa istotną rolę w projektach.

Autorzy rozdziału podkreślają znaczenie różnorodności we współczesnej dydaktyce obejmującej m.in. zróżnicowane modele nauczania wynikające z kontekstów społeczno-edukacyjnych: zintegrowane nauczanie przedmiotowo-językowe, nauczanie języków specjalistycznych, kształcenie w języku angielskim, nauczanie języka trzeciego oraz podejście wielojęzyczne. Zwracają uwagę na rolę indywidualnych czynników w procesie uczenia się, w tym specyficznych potrzeb osób

---

3 Dosł. przemieszczanie się między innymi językami, zob. https://jows.pl/artykuly/o-modelu-translanguaging-i-jego-znaczeniu-w-ksztalceniu--dwu-i-wielojezycznym, [dostęp: 13.03.2026].

4 Nurt w psychologii, który zakłada, że wszelkie zachowania ludzi i zwierząt są wyuczone i wynikają z oddziaływania środowiska.

5 Teoria lingwistyczna Noama Chomskiego, według którego człowiek rodzi się z wrodzoną zdolnością mowy, a ludzki mózg potrafi wygenerować nieskończoną liczbę poprawnych zdań.

6 W językoznawstwie: hipoteza, że zdolność przyswajania języka jest wrodzona (przyp. red.).

7 Ujęcie traktujące język jako dynamiczne narzędzie komunikacji, w którym znaczenia są negocjowane przez uczestników dialogu.

8 Nurt, który zakłada, że uczeń tworzy własną wiedzę w interakcji z otoczeniem.

neuroróżnorodnych i seniorów. Wskazują również na istotną rolę dobrostanu nauczycieli w kształtowaniu jakości procesu dydaktycznego.

Z kolei Przemysław Gębal zajmuje się dydaktyką języka polskiego jako obcego, drugiego i odziedziczonego. Wyjaśnia genezę terminologii stosowanej w glottodydaktyce polonistycznej oraz podejmuje zagadnienia dydaktyki różnojęzyczności i interkomprehensji rozumianej jako uczenie się języków należących do tej samej rodziny językowej, np. słowiańskich czy romańskich, co może wspierać rozwój sprawności receptywnych.

Psycholingwistyczne i neurolingwistyczne aspekty przyswajania, uczenia się oraz użycia języków

Tematykę uczenia się języków w ujęciu psycholingwistycznym i neurolingwistycznym podejmują Aleksandra Wąsowicz-Peinado i Małgorzata Szupica-Pyrzanowska. Aleksandra Wąsowicz-Peinado omawia znaczenie znaków graficznych w procesie przyswajania języka, szczególnie w kontekście opanowywania umiejętności czytania i pisania. Wyjaśnia różnicę między systemem pisma, który dzięki utrwaleniu na materialnym podłożu pozwala tworzyć nieskończoną liczbę wypowiedzi, a zapisem ograniczonym zazwyczaj do jednej dziedziny, np. matematyki lub muzyki. Zwraca uwagę, że w przypadku pisma czas i miejsce nie stanowią istotnych ograniczeń dla odbioru treści – czytelnik może wielokrotnie powracać do tekstu, korzystając ze wzroku lub dotyku (jak w przypadku pisma Braille'a). Odmiennie funkcjonują mowa i język migowy, w których sekwencja znaków w czasie odgrywa kluczową rolę w przekazywaniu znaczeń.

Autorka prezentuje specyfikę japońskiego systemu pisma oraz techniki dydaktyczne wspierające rozwój kompetencji grafemicznej. Część z nich ma charakter unikalny, np. układanie ciała w kształt japońskiego znaku, inne zaś przypominają metody wykorzystywane w nauczaniu języków wykorzystujących pismo fonograficzne.

Małgorzata Szupica-Pyrzanowska przedstawia założenia neurodydaktyki rozumianej jako wykorzystanie wiedzy o funkcjonowaniu mózgu w procesie nauczania i uczenia się języków obcych. Wskazuje na potrzebę angażowania obu półkul mózgowych w trakcie nauki, podkreślając, że wyniki badań neuroobrazowych potwierdzają istotną rolę prawej półkuli, tradycyjnie niedocenianej w glottodydaktyce. Autorka omawia również znaczenie emocji, redukcji lęku oraz somatycznego i psychospołecznego przygotowania uczących się do zajęć w świetle badań neurodydaktycznych.

Zasoby cyfrowe i strategie ich stosowania w nauczaniu języków

Zagadnienie wykorzystania zasobów cyfrowych w nauczaniu języków podejmują Elżbieta Gajek i Agnieszka Leńko-Szymańska. Elżbieta Gajek zwraca uwagę, że nauczyciele najczęściej korzystają z rozwiązań cyfrowych w sposób pragmatyczny, koncentrując się na ich funkcjonalności. Jednocześnie pokazuje, jak liczne koncepcje teoretyczne pozwalają wyjaśnić, w jaki sposób technologie wspierają proces nauczania i uczenia się. Przedstawia dwa modele opisujące ich zastosowanie w dydaktyce: TPACK (technologiczno-pedagogiczno-przedmiotowej wiedzy nauczyciela) oraz SAMR (podstawianie, rozszerzanie, modyfikowanie i redefinicja). Omawia również dynamicznie rozwijające się obszary wykorzystania technologii w edukacji językowej, takie jak telekolaboracja, wirtualne środowiska uczenia się, sztuczna inteligencja czy boty.

Z kolei Agnieszka Leńko-Szymańska pokazuje dwa sposoby wykorzystania danych gromadzonych w korpusach językowych. Pierwszy zakłada ich pośrednie zastosowanie, m.in.: w badaniach nad przyswajaniem języka obcego, w dydaktyce języków specjalistycznych oraz w tworzeniu spersonalizowanych materiałów do nauki. Drugie podejście zakłada bezpośrednie zaangażowanie uczniów w pracę z korpusami, czyli uczenie się sterowane danymi (ang. *data-driven learning*). Dzięki analizie przykładów użycia języka uczniowie mogą samodzielnie odkrywać jego reguły i prawidłowości, korzystając m.in.: z konkordancji, kolokacji, kolostrukcji oraz list frekwencyjnych.

Pomimo pewnych ograniczeń i dyskusji wokół jego zastosowania uczenie sterowane danymi pozostaje wartościowym sposobem rozwijania analitycznego podejścia do języka – również w erze rosnącej roli generatywnej sztucznej inteligencji.

Od oceniania do certyfikacji – wokół biegłości językowej

Szeroko rozumianą tematykę oceniania podejmują Dorota Karczewska, Radosław Kucharczyk i Jo Lewkowicz. Autorzy wyjaśniają kluczowe pojęcia związane z tym obszarem, takie jak ewaluacja, testowanie, certyfikacja, a także omawiają kryteria oceny jakości testu: trafność, rzetelność, praktyczność i sprawiedliwość. Zwracają uwagę na znaczenie efektu zwrotnego[9] oraz aspektów etycznych w procesie testowania, w tym na rosnącą rolę technologii cyfrowych w różnych formach oceniania. Przedstawiają również ramy referencyjne zawarte w *Europejskim systemie opisu kształcenia językowego* (ESOKJ), określające poziomy biegłości językowej, oraz ukazują ich znaczenie dla standaryzacji testowania językowego na przykładzie egzaminów certyfikacyjnych prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim.

Podsumowanie

Mimo stosunkowo niewielkiej objętości poszczególnych rozdziałów (większość liczy około 20 stron) każdy z nich zawiera krótki zarys historii rozwoju omawianej poddziedziny lingwistyki stosowanej, charakterystykę stosowanych metod badawczych oraz obszerną bibliografię obejmującą zarówno klasyczne, jak i najnowsze publikacje. Tom III dodatkowo uzupełniono o indeks rzeczowy.

Ze względu na ogólny i syntetyczny charakter publikacji nie wszystkie zagadnienia szczegółowe mogły zostać omówione szerzej. Dotyczy to m.in. kwestii: uczenia się języka przez osoby w różnym wieku, osób z niepełnosprawnościami (np. niedowidzących i głuchych) czy osób uczących się języków specjalistycznych – tematy te pojawiają się na kartach tomu, ale zazwyczaj w ograniczonym zakresie.

Publikacja stanowi wartościowe źródło wiedzy zarówno dla przyszłych nauczycieli języka rodzimego i języków obcych, jak i dla praktykujących nauczycieli dążących do pogłębienia wiedzy profesjonalnej. Może zainteresować także specjalistów reprezentujących różne obszary lingwistyki stosowanej i poszukujących odniesień do aktualnego stanu badań i najnowszych ustaleń w dziedzinach pokrewnych.

Warto przy tym zaznaczyć, że autorka recenzji świadomie przyjmuje podwójną perspektywę: czytelniczki tekstów zawartych w tomie oraz autorki jednego z rozdziałów. Tym samym wpisuje się w coraz wyraźniejszą tendencję zachęcania autorów i współautorów publikacji do dzielenia się informacjami o swoich opracowaniach.

DR HAB. ELŻBIETA GAJEK, PROF. UW Inżynier elektronik, lingwistka, nauczycielka angielskiego i edukatorka nauczycieli języków obcych. W Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego kieruje Zakładem Badań nad Przyswajaniem Języka. Specjalizuje się w metodyce nauczania języków obcych z wykorzystaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Zajmuje się także lingwistyką korpusową w dydaktyce i kształceniu nauczycieli, zastosowaniem technologii mobilnych w nauczaniu języków, wykorzystaniem materiałów audiowizualnych oraz strategii uczenia się języków w środowisku cyfrowym. Jest inicjatorką i realizatorką wielu programów współpracy z uczelniami amerykańskimi, uniwersytetem w Pekinie i uczelniami z krajów europejskich. Od 2004 roku jest ekspertką programu eTwinning.

9 Wpływ, jaki egzaminy/testy/inne metody sprawdzania wiedzy wywierają na proces nauczania i uczenia się. Zjawisko to określa, jak świadomość nadchodzącego momentu sprawdzania wiedzy zmienia zachowanie nauczycieli (czego i jak nauczają) oraz uczniów (jak się przygotowują), (przyp. red.).

CZASOPISMO DLA NAUCZYCIELI

[języki obce w szkole]

Wydawnictwo FRSE

Konferencja

„Nauczyciel języka obcego w przestrzeni pokoleniowej: wyzwania, relacje, metody”

Porozmawiajmy o tym, jak różnice pokoleniowe wpływają na szkołę, relacje i nauczanie języków obcych.

Wykłady | Warsztaty | Panel dyskusyjny | Networking

8 października 2026 r. | Katowice

jows.pl/konferencja

Zaprasza redakcja kwartalnika „Języki Obce w Szkole”

Dofinansowane przez Unię Europejską

TCA

Join Our World of Sharing

Więcej niż kwartalnik

W tym roku „Języki Obce w Szkole” stały się częścią międzynarodowego projektu **Join Our World of Sharing (JOWS)**, finansowanego w ramach działań Training and Cooperation Activities (TCA). To jeden z elementów programu **Erasmus+** realizowanego przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji.

Projekt ma prosty, ale ambitny cel: wymianę doświadczeń w nauczaniu i uczeniu się języków obcych w Europie, w tym języków zawodowych. W działania włączamy zarówno polskich, jak i zagranicznych ekspertów z obszaru glottodydaktyki i sprawdzamy, czy – w obliczu wyzwań, takich jak migracja, dezinformacja i wykluczenie społeczne – mówimy... tym samym językiem.

W ramach działań projektowych organizujemy wydarzenia, gromadzimy i upowszechniamy wiedzę, publikujemy kwartalnik oraz rozwijamy portal **jows.pl**. Poprzez wspieranie w kształtowaniu podstawowych umiejętności i promowanie mobilności w Europie wspieramy realizację priorytetów programu Erasmus+ oraz cele strategii Unii Umiejętności.

TCA

Bądź na bieżąco!